

تبیین داده‌بنیاد پیمان ابراهیم با رویکرد ژئوپلیتیک

حسین همتی‌فر - دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

دکتر افشین متقی دستنائی* - دانشیار جغرافیای سیاسی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

دکتر حسین ربیعی - دانشیار جغرافیای سیاسی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

دکتر رضا مقیسه - پژوهشگر و مدرس آینده‌پژوهی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۲

چکیده

از مهم‌ترین تحولات ژئوپلیتیکی سال‌های اخیر غرب آسیا، شکل‌گیری پیمان ابراهیم است. این پیمان را می‌توان نقطه آغاز تحولات بنیادی در نظم منطقه‌ای غرب آسیا دانست که تأثیر بسزایی بر محیط سیاسی و امنیتی این منطقه خواهد داشت. بنابراین تبیین آن با رویکرد ژئوپلیتیکی ضروری است. ارائه پاسخ مناسب برای سؤال محوری «چستی ابعاد و مؤلفه‌های پیمان ابراهیم از منظر ژئوپلیتیک» و ترسیم الگوی نظری پیمان، هدف اصلی پژوهش محسوب می‌گردد. در این پژوهش با روش «گراند تئوری»، مفاهیم، مقوله‌ها، پیامدها و الگوی نظری پیمان از درون داده‌ها پدیدار و رویش پیدا کرده است. به‌منظور افزایش اعتبار و دقت فرایندها و یافته‌ها، از نرم‌افزار (MaxQDA) استفاده شده است. یافته‌های این تحقیق، فرا مقوله‌های «عوامل شکل‌گیری» متشکل از ۱۴ مقوله، «پدیده محوری» متشکل از ۹ مقوله، «تسهیل‌گر» متشکل از ۸ مقوله، «موانع و آسیب‌ها» متشکل از ۱۰ مقوله، «راهبردها و اقدامات اساسی» متشکل از ۱۰ مقوله، «پیامدها» متشکل از ۱۸ مقوله، «اهداف» متشکل از ۱۲ مقوله و ارائه الگوی نظری پیمان ابراهیم هستند. در نهایت می‌توان مهم‌ترین پیامدهای این پیمان را عدول برخی کشورهای عربی از آرمان فلسطین، تشدید مبارزات فلسطینیان و پویایی سیاست خارجی ایران در تعامل با همسایگان دانست.

واژه‌های کلیدی: ژئوپلیتیک، پیمان ابراهیم، نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، رژیم صهیونیستی.

۱. مقدمه

سرشت پویا و متحول نظام قدرت جهانی و توزیع فضایی و منطقه‌ای آن در جهان که عمدتاً تحت تأثیر تحول در علم و فناوری و میزان ثروت اقتصادی و قدرت نظامی کشورها و سطح آگاهی ملت‌ها از سویی، و تحول در نقش و کارکرد عوامل ثابت و متغیر ژئوپلیتیکی از سوی دیگر قرار دارد، باعث می‌شود که نظام جهانی و نظام‌های منطقه‌ای و روابط کشورها با یکدیگر پیوسته در حال تحول و دگرگونی باشند (Ahmadi, 2018: 59). مصداق بارز این دگرگونی‌ها، منطقه ژئوپلیتیکی جنوب‌غرب آسیا است که همواره درگیر تحولات فراوان در روابط کشورها بوده است (Yazdanpanah Dero, 2018: 83). از مهم‌ترین تحولات اساسی طی چند سال اخیر در منطقه غرب آسیا، شکل‌گیری پیمان ابراهیم و عادی‌سازی روابط بین چند کشور عربی و رژیم صهیونیستی است. توافق‌نامه‌ای که به‌منظور عادی‌سازی روابط و صلح بین رژیم صهیونیستی و امارات متحده عربی ابتدا در ۱۳ اوت ۲۰۲۰، و طی بیانیه مشترک ایالات متحده، رژیم صهیونیستی و امارات متحده عربی اعلام و در ۱۵ سپتامبر ۲۰۲۰، در کاخ سفید امضا شد. (Halbfinger, 2020: 1-4). این رویداد مهم‌ترین دستاورد سیاست خارجی دوره ریاست جمهوری ترامپ بود و تعداد کشورهای عربی را که اسرائیل را به رسمیت شناختند دو برابر کرد (Lazin, 2023: 476). این پیمان سبب شد عادی‌سازی روابط کشورهای عرب با رژیم صهیونیستی، در مدت کوتاهی به کشورهایی همچون سودان و مراکش سرایت کند و به نظر می‌رسد در آینده نزدیک دیگر کشورهای عربی همچون عربستان، عمان و... را نیز فرا بگیرد. با تأسیس رژیم صهیونیستی، اتحاد دولت‌های عربی به‌منظور مقابله با این رژیم شکل گرفت و این کشورها از بین‌الگوهای رفتاری در ژئوپلیتیک، الگوی جنگ را انتخاب و به مقابله با آن پرداختند و از ابتدای تأسیس خطر انزوا، تهدیدی جدی برای رژیم مطرح بوده است. با توجه به این تهدید «دیوید بن گوریون» دکترین اتحاد پیرامونی را در جهت خروج از انزوا در برابر اتحاد دولت‌های عربی مطرح کرد. چارچوب اصلی این دکترین گسترش روابط با دولت‌های مسلمان غیرعرب بود؛ بنابراین جهت اجرای این راهبرد با کشورهایی مثل ایران، ترکیه و ایتوپیا متحد شد و اکنون پس از حدود ۶ دهه این دکترین با تغییرات منابع تهدید پیگیری می‌شود

(Shadmani and Yazdani, 2018:147). با پیروزی انقلاب اسلامی و در شرایط کنونی به دلیل افزایش قدرت منطقه‌ای و همچنین نفوذ ایران در نزدیکی مرزهای خود و ظهور جبهه مقاومت در یک دهه گذشته، رژیم صهیونیستی یک تهدید امنیتی شدید و فوری را احساس کرده است و از این رو ایجاد موازنه تهدید در برابر تهدیدات ایران را هدف تعریف نموده است (Ekhtiari and Amiri et al, 2023:173). این تهدید کشورهای عرب خلیج فارس و رژیم صهیونیستی را به سمت تقرب منافع و عادی سازی روابط سوق داده است (Quamar, 2020:593). با توجه به تغییر موضع ایران نسبت به رژیم صهیونیستی، این دکترین از محاصره حاشیه و پیرامون کشورهای عربی منطقه به محاصره مناطق اطراف ایران تغییر یافت. امروزه طرح پیرامونی محدوده‌های دفاعی رژیم صهیونیستی از شرق تا کره شمالی، از غرب تا جبل الطارق، از جنوب تا خلیج عدن و از شمال تا دریای سیاه را در بر می‌گیرد (Ghaderi and et al, 2021:31).

بدون تردید، رفتارهای بازیگران در معادله‌های بین‌المللی ژئوپلیتیک را نمی‌توان تصادفی تبیین کرد. رفتار هر بازیگر در چنین معادلاتی معلول عوامل خاصی است و این عوامل رویکردها و رفتارهای خاص و حتی متناقض بازیگران را در معادلات جهت‌دهی می‌کنند (Valiqolizadeh, 2016:88). شناخت عوامل مؤثر بر روابط کشورها از ضرورت‌ها و پیش‌نیازهای تأمین منافع ملی و تنظیم چگونگی سیاست خارجی دولت‌هاست. این عوامل می‌توانند شاخص‌های زیربنایی یا روبنایی قدرت‌ساز کشورها یا علائق متنوعی باشند که مناسبات آن‌ها را شکل می‌دهد. ژئوپلیتیک با واکاوی عوامل مختلف شکل‌دهنده قدرت ملی کشورها، علائق و منافع مختلف بازیگران، شناخت بنیادها و بسترهای بحران‌های منطقه‌ای و تحلیل بر مبنای عوامل ثابت و متغیر جغرافیایی، فهم و آگاهی مورد نیاز را برای تدوین سیاست خارجی واقع‌گرا و عاقلانه فراهم می‌کند (Zarei Daramroudi and et al, 2022:83).

پیمان ابراهیم و گسترش آن را می‌توان نقطه آغاز تحولات بنیادی در نظم منطقه‌ای غرب آسیا دانست؛ چنین امری بی‌شک تأثیرات قابل توجهی بر محیط سیاسی و امنیتی^۱ غرب آسیا به طور عام و جمهوری اسلامی ایران به طور خاص خواهد داشت و ژئوپلیتیک منطقه را با تحولات

عدیده‌ای روبه‌رو خواهد کرد که با توجه به جایگاه و نقش جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری از روندها و تحولات منطقه، بر جمهوری اسلامی ایران که بخشی از منافع سیاسی و امنیتی خود را در این منطقه تعریف نموده، تأثیرگذار است. با توجه به نوظهور بودن و در دسترس نبودن متن اصلی پیمان و تفاهم‌نامه‌های آن، لازم است که ماهیت، ویژگی‌ها، ابعاد و پیامدهای مختلف با رویکرد ژئوپلیتیکی مورد بررسی و تبیین قرار گیرد. بنابراین، در این پژوهش تلاش شده است با هدف ارائه الگوی نظری پیمان ابراهیم و پیامدهای آن بر منافع سیاسی و امنیتی جمهور اسلامی ایران در غرب آسیا، پاسخ مناسب برای این سؤال ارائه گردد؛ از منظر ژئوپلیتیک، پیمان ابراهیم از چه ابعاد و مؤلفه‌هایی (ماهیت، ویژگی، علل شکل‌گیری، میانجی، راهبردها، پیامدها و اهداف) تشکیل شده و چه ارتباطی بین آنها برقرار است؟

۲. روش تحقیق

با توجه به ماهیت پژوهش حاضر، روش‌شناسی آن کیفی استقرایی است. یکی از استراتژی‌های این نوع روش‌شناسی «نظریه‌پردازی داده‌بنیاد» است. امتیاز ویژه نظریه داده‌بنیاد آن است که با به کارگیری مراحل خاص خود و به صورت نظام‌مند، در نهایت به تئوری در اطلاعات دست‌یافته، یا به صورت تئوریک، توضیحاتی را در باره یک پدیده خاص ارائه می‌دهد (Baghbani and et al, 2020:91). جامعه آماری پژوهش دو بخش آثار علمی قبلی (لاتین و فارسی) مرتبط با موضوع و خبرگان حوزه پژوهش تعریف گردید. خبرگان خود شامل دو گروه؛ ۱. اساتید دانشگاه صاحب‌نظر در حوزه‌های علمی مرتبط ۲. کارگزاران سیاسی و امنیتی در حوزه‌های کاری مرتبط و سابقه اجرایی در سطح ملی یا بین‌الملل با بیشترین تجربه زیستی در خصوص موضوع پژوهش، هستند. از میان آثار علمی قبلی، ۶ مقاله لاتین و فارسی انتخاب و کدگذاری شد. مصاحبه‌شوندگان نیز ۲۰ نفر از جامعه آماری مذکور هستند که حجم آن بر مبنای منطق اشباع نظری به شیوه نمونه‌برداری گلوله‌برفی و با معیار تجربه زیستی در حوزه پژوهش انتخاب

شده‌اند. در بخش میدانی این پژوهش، جهت گردآوری داده‌ها از ابزار مصاحبه به شیوه نیمه‌ساختاریافته استفاده شده است و پس از اجرای هر مصاحبه، متن مصاحبه پیاده‌سازی و در نرم‌افزار تحلیل کیفی (MaxQDA) بارگذاری و کدگذاری شده است و تجزیه و تحیل (به شیوه مقایسه‌ای مداوم) صورت گرفته است. روش «نظریه‌پردازی داده‌بنیاد» سه مرحله کدگذاری بدین شرح دارد:

۱-۲. کدگذاری باز

کدگذاری باز به شیوه درک مفهوم یک پیشامد و انتخاب یک نام (برچسب) برای آن و با فرایند فن مقایسه مستمر انجام می‌شود. در واقع این اقدام فرایندی تحلیلی است که از این طریق، مفاهیم شناسایی می‌شوند. مفاهیم، واحدهای پایه‌ای (خرد) تحلیل هستند؛ زیرا از (تصویر ذهنی) مفهوم‌سازی داده‌ها است که نظریه شکل می‌گیرد نه به تنهایی از خود داده‌های واقعی. در مفهوم‌سازی بنیادی، مفاهیم زیر مقوله‌هایی از نوع کدهای باز هستند که وظیفه آن‌ها، ارائه جزئیات بیشتری در مورد هر مقوله است. مقوله‌ها، در مقایسه با مفاهیم، انتزاعی‌تر بوده و سطحی بالاتر را نشان می‌دهند. آن‌ها از طریق همان فرایند تحلیلی انجام مقایسه‌ها برای برجسته‌سازی شباهت‌ها و تفاوت‌ها که در سطح پایین‌تر برای تولید مفاهیم استفاده می‌شد، تولید می‌شوند. مقوله‌ها، «شالوده» ساختن نظریه هستند و ابزاری فراهم می‌کنند که به وسیله آن نظریه می‌تواند یکپارچه شود (Strauss and et al, 2017: 136). در مفهوم‌سازی بنیادی، دو گرایش برای تحلیل داده‌ها وجود دارد. برخی از پژوهشگران به تحلیل جزء به جزء می‌پردازند؛ یعنی متون و داده‌ها را خط به خط و کلمه به کلمه مورد تحلیل قرار می‌دهند. برخی نیز به دلیل وقت‌گیر بودن این روش تنها نکات و مضامین کلیدی را کدگذاری می‌کنند (Danaeifard and Emami, 2007: 81). در این پژوهش، از روش اول استفاده شده است.

۲-۲. کدگذاری محوری

در این مرحله، محقق یکی از مقوله‌ها را انتخاب کرده، آن را تحت عنوان پدیده محوری در مرکز فرایند تحقیق، مورد کاوش قرار داده و ارتباط سایر مقوله‌ها را با آن مشخص می‌کند. این روش کدگذاری که اصطلاحاً به آن «مدل پارادایم» کدگذاری محوری گفته می‌شود، توسط

استراوس و کوربین (۱۹۹۸) ارائه شده است و به این دلیل محوری گفته می‌شود که کدگذاری حول «محور» یکی از مقوله‌ها انجام می‌شود (Lee, 2001: 49).

۲-۳. کدگذاری انتخابی

کدگذاری انتخابی مرحله اصلی نظریه‌پردازی است که بر اساس نتایج دو مرحله قبلی، به تولید نظریه می‌پردازد. به این ترتیب که مقوله محوری را به شکلی نظام‌مند به دیگر مقوله‌ها ربط داده، آن روابط را اثبات کرده و مقوله‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند اصلاح می‌کند. در واقع محقق سعی دارد با کنار هم نهادن مقوله‌ها و بر اساس روابط بین آنها یک تصویر ایجاد کند؛ مانند کنار هم چیدن قطعات یک جورچین (Creswell, 2005: 399-400).

۲-۴. سنجش روایی و پایایی

جهت سنجش روایی تحقیق، علاوه بر اینکه با مطالعه مبانی نظری، پیشینه تحقیق، اهداف تحقیق و منابع، مفاهیم باز، محوری و انتخابی بررسی و انتخاب شدند، نظریات و رهنمودهای گروهی از خبرگان نیز در این خصوص لحاظ شده و قبل از کدگذاری، جرح و تعدیل نهایی به عمل آمده است. برای محاسبه پایایی از روش باز آزمون (شاخص ثبات) استفاده شده است. بدین صورت که از بین مصاحبه‌های انجام‌گرفته، تعداد ۵ مصاحبه به صورت تصادفی انتخاب و هر کدام دو بار در فاصله زمانی ۱۵ روز توسط پژوهشگر، کدگذاری گردیده‌اند.

$$100 \times \frac{2 \times \text{تعداد توافقی}}{\text{تعداد کل کدها}} = \text{درصد پایایی باز آزمون} \quad \text{نتایج حاصله: } 100 \times \frac{122 \times 2}{266} = 0.092$$

«همان‌گونه که مشاهده می‌شود، پایایی باز آزمون این تحقیق برابر ۹۲ درصد است، بنابراین با درصد بالایی تأیید می‌شود».

۳. پیشینه پژوهش

در خصوص موضوع پژوهش یعنی «تبیین داده‌بنیاد پیمان ابراهیم با رویکرد ژئوپلیتیکی»، تاکنون اثر مشخصی با این عنوان به چاپ نرسیده است، با این حال پیرامون موضوع تحقیق، پژوهش‌های مختلفی صورت گرفته است که از زوایای دیگر پیمان ابراهیم و عادی‌سازی روابط

تعدادی از کشورهای عربی با رژیم صهیونیستی را مورد تحلیل قرار داده‌اند که در ادامه به مهم‌ترین آن‌ها که بیشترین نزدیکی را با موضوع پژوهش حاضر دارد، اشاره می‌گردد.

قادری حاجت مصطفی، جودی حسین و حیدریان سجاد (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «تبیین ژئوپلیتیکی بازساخت ریملند در چارچوب صلح ابراهیم»، به تبیین ژئوپلیتیکی صلح ابراهیم از منظر آثار و پیامدهای آن بر روابط منطقه‌ای در خلیج فارس و به‌ویژه اهداف و منافع جمهوری اسلامی پرداخته‌اند. نتایج بیانگر آن است که رژیم صهیونیستی به‌طور سنتی استراتژی اتحاد پیرامونی را به عنوان مکمل استراتژی امنیت ملی خود برگزیده است، توافق اعراب و رژیم صهیونیستی در قالب توافق صلح ابراهیم، به نوعی بازساخت ریملند جدید با هدف کنترل و محدود کردن اثرگذاری ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران است.

مقومی، امیررضا و جاودانی مقدم، مهدی (۱۴۰۱) در مقاله «واکاوی علل و انگیزه‌های امارات متحده عربی در عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی و پیامدهای آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» به این نتیجه می‌رسند که موازنه‌سازی در برابر محور مقاومت و گروه‌های اخوانی، اندیشیدن به غرب آسیای پسا آمریکا و هراس از سیاست‌های واشنگتن، جلب حمایت آمریکا و استفاده از لابی‌های صهیونیستی و همچنین بهره‌مندی از مزایای فناورانه رژیم صهیونیستی، متغیرهای اصلی و تأثیرگذار در علنی‌سازی روابط امارات متحده عربی با رژیم صهیونیستی به شمار می‌آیند.

زیبایی، مختار، نصیری، زبیره و رستمی، فرزاد (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «فرایند عادی‌سازی مناسبات اعراب و رژیم صهیونیستی؛ پیامدهای آن برای محیط امنیتی ایران» به دنبال بررسی پیامدهای عادی‌سازی مناسبات اعراب و رژیم صهیونیستی بر محیط امنیتی ایران است. یافته‌ها نشان می‌دهد، توسعه مناسبات اعراب - رژیم صهیونیستی و اهداف آن‌ها از عادی‌سازی مناسبات، پیامدهایی چون برهم‌خوردن ساختار توازن قدرت در منطقه و شکل‌گیری فرایند موازنه تهدید نوین منطقه‌ای علیه ایران، عدم شکل‌گیری رژیم و ترتیبات امنیتی پایدار در منطقه، رشد گروه‌های رادیکال و افراطی در منطقه، توسعه و گسترش حضور و نفوذ آمریکا و شکل‌دادن به یک نظم پساداعشی در غیاب ایران داشته است.

بابایی، محمد و یوسفی، میرعلی (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «تاثیر پیمان صلح آبراهام (ابراهیم) بر مجموعه امنیتی منطقه‌ای خاورمیانه» به این سوال پاسخ می‌دهد که پیمان صلح آبراهام چه تاثیری می‌تواند بر مجموعه امنیتی خاورمیانه داشته باشد؟ یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که پیمان صلح آبراهام می‌تواند با کم‌رنگ کردن دشمنی با اسرائیل و بر ساختن تهدید مشترک از ایران منجر به شکستن انزوای منطقه‌ای رژیم صهیونیستی، تقویت قطب عربستان در مقابل محور مقاومت و کاهش پیوند میان سه زیرمجموعه در مجموعه امنیتی منطقه‌ای خاورمیانه گردد.

شیزا احمد^۱ (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان «توافقات ابراهیم: همسویی مجدد راهبردی در خاورمیانه» به این نتیجه می‌رسد که تنظیم مجدد راهبردی در خاورمیانه، نتیجه برجسته توافق ابراهیم بوده است. این صف‌بندی‌ها برای دستیابی به اهداف راهبردی، امارات و بحرین را تشویق کرده است تا روابط خود با اسرائیل را از کانال‌های پس‌زمینه به همکاری‌های باز منتقل کنند. این نشان‌دهنده آغاز عصر جدیدی است که شکاف‌های موجود در منطقه را تشدید می‌کند و شکاف‌های جدیدی را ایجاد می‌کند. در حالی که تأثیر کوتاه‌مدت برای کشورهای امضاکننده، مثبت به نظر می‌رسد، ماهیت یک‌طرفه این توافق بر اساس مزایای راهبردی برای اسرائیل نشان می‌دهد که پیامدهای بلندمدت پرمخ‌صه خواهد بود. از آنجایی که کشورهای عربی تصمیم به حفظ تعهد خود برای عادی‌سازی روابط با اسرائیل دارند، منطقه ممکن است "جنگ سرد خاورمیانه جدید" را تجربه کند.

عزیز الرحمان^۲ (۲۰۲۱) در مقاله «علل توافق ابراهیم و پیامدهای آن برای روند صلح در خاورمیانه» معتقد است که مشکل فلسطین و اسرائیل مهم‌ترین مانع در روند صلح در خاورمیانه بوده است. به این نتیجه رسیده است که تغییرات ژئوپلیتیکی در دهه گذشته به دلیل بهار عربی، ظهور اخوان‌المسلمین، داعش و نیروهای هژمونی جدید غیرعرب مانند ایران و ترکیه، نظم

1. Shiza Ahmed

2. Aziz Ur Rehman

سیاسی متعارف خاورمیانه و شمال آفریقا را کاملاً برهم زده است و از منظر عمل‌گرایانه منجر به درگیری و هرج و مرج بیشتر در خاورمیانه خواهد شد.

جاناتان فولتون و روی یلینک^۱ (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «عادی‌سازی دیپلماتیک امارات - رژیم صهیونیستی: پاسخی به منطقه آشفته خاورمیانه» به بررسی علل و عوامل عادی‌سازی در سه سطح داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی می‌پردازد. تحلیل این سه سطح نشان می‌دهد که آشفته‌گی منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا، انگیزه بزرگ‌تری برای همکاری رژیم صهیونیستی و امارات متحده عربی به وجود آورده است. ترکیب خطرناک رقبای قدرت در ایران و ترکیه و چالش‌های ایدئولوژیک برای وضعیت شکننده موجود منطقه و همچنین دولت‌های ضعیف سراسر منطقه با نیازهای توسعه‌ای جدی و نگرانی از اینکه آمریکا به دنبال کاهش حضور خود در منطقه است، نگرانی‌های مشترک رژیم صهیونیستی و امارات متحده عربی را به اندازه‌ای افزایش داد که راهبران این دو کشور، عادی‌سازی روابط دیپلماتیک را تصمیمی منطقی قلمداد کنند.

مد موداسیر کوامار^۲ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان «ژئوپلیتیک متغیر منطقه‌ای و بنیان‌های تقرب پادشاهی‌های خلیج فارس و رژیم صهیونیستی»، روابط روبه‌رشد میان چهار پادشاهی عرب خلیج فارس با رژیم صهیونیستی را نتیجه درک مشترک از تهدید ناشی از عواملی می‌داند که آن‌ها را مجبور به یافتن هم‌پیمان می‌کند. چنین امری ترکیبی از برآورد تهدید مادی و ایدئولوژیکی است که ریشه در قدرت نظامی متعارف ضعیف‌تر در برابر ایران و کاهش منافع منطقه‌ای ایالات متحده در غرب آسیا و همچنین ادراک تهدید ایدئولوژی فراملی و پان‌اسلامیستی دارد که کشورهای عرب خلیج فارس و رژیم صهیونیستی را به سمت تقرب منافع و عادی‌سازی روابط سوق داده است.

علی‌رغم اینکه پژوهش‌های علمی مناسبی پیرامون موضوع تحقیق صورت گرفته است و هرکدام به معرفی چند مقوله محدود مربوط به شکل‌گیری و پیامدهای این پدیده پرداخته‌اند؛

1. Jonathan Fulton and Roie Yellnek

2. Md. Muddassir Quamar

اما هیچ‌کدام از این آثار علمی از منظر ژئوپلیتیکی و با رویکرد ژئوپلیتیکی این پدیده را مورد تبیین قرار نداده و تاکنون الگوی نظری برای این پیمان که ابعاد مختلف (علل شکل‌گیری، ماهیت و ویژگی‌های پیمان، متغیرهای میانجی، راهبردها، اهداف و پیامدهای) آن را پوشش دهد تولید نشده است؛ لذا نظر به اهمیت و ضرورت ارائه این مدل، پژوهش حاضر با استفاده از روش داده‌بنیاد به ارائه الگوی نظری جامعی از پیمان ابراهیم می‌پردازد.

۴. مباحث نظری

۴-۱. ژئوپلیتیک^۱

تعریف علمی ژئوپلیتیک در قالب یک مفهوم ترکیبی قابل تبیین است که در آن سه عنصر اصلی یعنی جغرافیا، سیاست و قدرت دارای خصلت‌های ذاتی هستند. ترکیب سه عنصر جغرافیا، سیاست و قدرت الگوهای رفتاری گروه‌های متشکل انسانی از جمله ملت‌ها و دولت‌ها را نسبت به یکدیگر تعیین می‌کند که می‌توان آن‌ها را در اشکال رفتاری مختلفی شامل موارد زیر ملاحظه نمود:

نوسان قدرت، رقابت، هم‌گرایی، واگرایی، نفوذ، بحران، سلطه، زیرسلطه، ائتلاف، صلح، همکاری، جنگ، امنیت، آرامش، ثبات، هم‌زیستی، تجارت و مبادله، ارتباط، شهروندمداری، حاکم‌مداری و غیر آن. الگوهای رفتاری مزبور محصول ترکیب عناصر سه‌گانه یاد شده است که می‌توان به‌عنوان مبنای فلسفی پایداری برای موضوع ژئوپلیتیک به حساب آید. براین اساس موضوع ژئوپلیتیک را روابط متقابل عناصر مزبور و رفتار گروه‌های انسانی متشکل از جمله ملت‌ها و دولت‌ها نسبت به یکدیگر بر پایه ترکیب جغرافیا، سیاست و قدرت تشکیل می‌دهد؛ بنابراین می‌توان گفت: ژئوپلیتیک عبارت است از «علم مطالعه روابط متقابل عناصر جغرافیا، سیاست و قدرت و کنش‌ها و نتایج ناشی از ترکیب آن‌ها بر یکدیگر» (Hafeznia, 2018: 48).

۲-۴. کد ژئوپلیتیکی

کد ژئوپلیتیکی عبارت است از دستور کار عملیاتی سیاست خارجی یک کشور که در ماورای مرزهای خود، مکان‌های جغرافیایی را مورد ارزیابی قرار می‌دهد (Taylor, 1994: 330). کد ژئوپلیتیکی به نوعی نتیجه استدلال ژئوپلیتیکی عملیاتی است که شامل مجموعه‌ای از پیش‌فرض‌های سیاسی - جغرافیایی مربوط به زیرساخت سیاست خارجی یک کشور است. این مفهوم توسط پیتر تایلور جغرافی‌دان سیاسی معروف انگلیسی وضع شد که شامل: تعریف حکومت و دولت از منافع ملی، تعیین تهدیدات خارجی نسبت به منافع ملی و واکنش برنامه‌ریزی شده و توجیه آمیز برای تهدیدات مزبور می‌گردد (Taylor and Flint, 2000: 62). کدهای ژئوپلیتیکی به‌عنوان پیش‌فرض‌های استراتژیکی، شکل‌دهنده سیاست خارجی یک کشور نسبت به کشور دیگر هستند که گاهی آن‌ها را، «برنامه‌های تصویری و ذهنی» نیز می‌نامند که یک کشور آن را بر اساس ادراک و ارزیابی خود از اهمیت استراتژیکی مکان‌های جغرافیایی ماورای مرزهای خود و نیز پتانسیل تهدیدی که برای کشور تولید می‌کنند، می‌سازند. کدهای ژئوپلیتیکی در سه سطح: محلی، منطقه‌ای و جهانی موضوعیت پیدا می‌کنند. این کدها در سطح محلی به ارزیابی مسائل کشورهای همسایه می‌پردازند. در سطح منطقه‌ای فضاها و جغرافیایی و کشورهای ماورای همسایگان که سعی بر گسترش قدرت خود در منطقه را دارند مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. بالاخره در سطح جهانی و کروی چند کشور معدود، با کدهای ژئوپلیتیکی جهان‌شمول مورد ارزیابی قرار می‌گیرند (Hafeznia, 2018: 226).

۳-۴. قلمرو و قلمروگستری

قلمرو، کنشگاه یا عرصه تجلی مناسبات قدرت و تعامل‌های فضایی واحدهایی به شمار می‌رود که مدعی مالکیت، حاکمیت و مدیریت آن هستند (Kavianirad, 2015: 552). قلمروخواهی، کوشش و زمینه‌ای برای ساخت قلمرو و قلمروگستری است که مستلزم روش‌ها و ابزارهای متعددی است که طی زمان تکامل یافته‌اند و امروزه بسیاری از آن‌ها ماهیتی نرم‌افزاری پیدا نموده‌اند. با این حال، کنشگران و بازیگران سیاسی برای قلمروخواهی، الزاماً نیازمند پایش کامل و به‌دست‌آوردن سرزمین نیستند؛ بلکه نفوذ و واپایش اذهان عمومی و

کنشگران سیاسی نیز آن سرزمین را به قلمرو آن‌ها تبدیل می‌کند (Muir, 2000: 17). قلمروگستری گاه با رویکردی بهره‌کشانه و بی‌پروایانه نسبت به حقوق اکولوژیک دیگر انسان‌ها همراه می‌شود؛ یعنی بعضی از دولت‌ها همواره در صدد بوده‌اند به روش‌های مختلف، قلمروی خود را گسترش دهند. این پدیده، همواره زمانی رخ می‌دهد که نخبگان حاکم به این نتیجه برسند که فضای اختصاص‌یافته، تأمین‌کننده نیازهای کنونی و آینده مردم و فعالیت‌های ضروری آن‌ها نیست. در چنین وضعیتی، قلمروخواهی اساساً ماهیت توسعه‌طلبانه می‌یابد و تلاش برای دستیابی به ابزارهایی برای الحاق فضای بیشتر را به دنبال دارد (Blacksell, 2011: 38).

۴-۴. الگوهای رفتاری در ژئوپلیتیک

الگوهای رفتاری، پدیده‌ها، شیوه‌ها و رویکردهایی هستند که محصول ترکیب سه عنصر اصلی جغرافیا، سیاست و قدرت بوده و بازیگران مختلف سیاسی بر پایه اصول چندگانه جغرافیا و قدرت و ادراک از منافع نسبت به یکدیگر اتخاذ می‌کنند، الگوهای مزبور: اولاً توسط بازیگران مختلف اعم از دولت‌ها، رهبران سیاسی، احزاب، نهادهای مدنی، سازمان‌های غیردولتی، نهادها و مؤسسات اقتصادی، اجتماعی و رسانه‌ای، رهبران و نهادهای دینی و نظایر آن نسبت به یکدیگر اعم از دوست یا دشمن، رقیب یا همکار اتخاذ می‌شود. ثانیاً، سطوح جغرافیایی و یا قلمروهای فضائی الگوهای مزبور شامل سطوح محلی، فروملی، ملی و کشوری، منطقه‌ای و جهانی است. به عبارتی هم در بعد بازیگر و هم در بعد ماهیت رفتار می‌توان آن‌ها را در مقیاس‌های مختلف فضایی ملاحظه کرد. ثالثاً، الگوهای رفتاری مزبور ماهیت ژئوپلیتیکی داشته و محصول ترکیب عناصر و مولفه‌های جغرافیا، قدرت و سیاست هستند. به عبارتی همان عناصری که اساس و پایه ژئوپلیتیک را به‌عنوان یک دانش ترکیبی تشکیل می‌دهند. بنابراین الگوهای رفتاری مزبور را می‌توان ملحقاً یا محل تلاقی عناصر پایه ژئوپلیتیک دانست که از ماهیت ترکیبی برخوردارند. الگوهای رفتاری مزبور عبارت‌اند از: امنیت، تهدید، جنگ و منازعه، صلح و همکاری، روابط ژئوپلیتیکی و همگرایی و واگرایی (Hafeznia, 2018: 451).

۴-۵. اتحادها و پیمان‌های دوجانبه و چندجانبه

این‌گونه نهادها که اجتماعی از دو یا چند کشور بوده و بر اساس ضرورت‌ها و اهداف خاصی تشکیل می‌شوند نوع دیگری از سازمان‌های بین‌المللی تلقی می‌شوند که می‌توانند نگرش و رفتار بازیگران عضو خود و به عبارتی حکومت‌های مربوطه را هماهنگ نمایند و نوعی کنش جمعی را در سطح بین‌الملل شکل دهند. پیمان‌های امنیتی و دفاعی عمدتاً از این نوع هستند. انگیزه‌های تأسیس پیمان‌ها عمدتاً عبارت‌اند از: دفاع و امنیت، تجانس ساختاری، نیازهای ملی و داخلی، پیوستگی ایدئولوژیک و... (Williams and et al, 2010: 237-242).

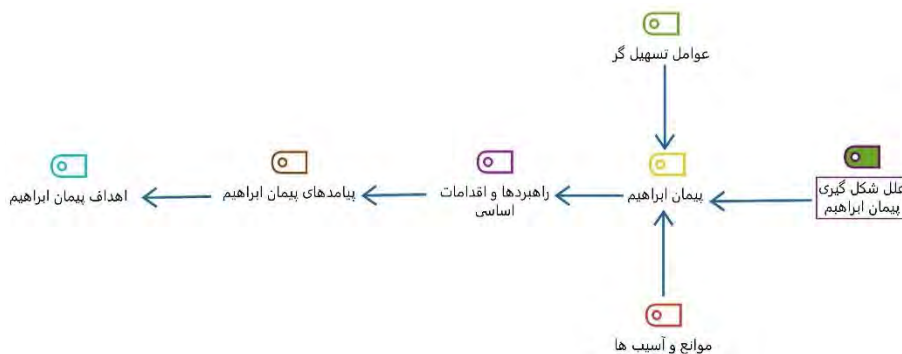
۴-۶. پیمان ابراهیم

پیمان ابراهیم بیانیه‌ای مشترک میان رژیم صهیونیستی، امارات متحده عربی و آمریکا است که در آگوست ۲۰۲۰ به منظور صلح، عادی‌سازی روابط دیپلماتیک و کامل بین امارات متحده عربی و دولت جعلی رژیم صهیونیستی منعقد شد؛ علاوه بر این در حاشیه این نشست، توافق‌نامه صلحی بین بحرین و رژیم صهیونیستی به منظور صلح، همکاری و روابط سازنده دیپلماتیک و دوستانه امضا شد (Safai, 2022: 12). بیانیه‌ای که روابط اقتصادی و دیپلماتیک را برقرار کرد. در ۲۲ دسامبر ۲۰۲۰، رژیم صهیونیستی و مراکش نیز بیانیه روابط دیپلماتیک را امضا کردند و سرانجام در ۶ ژانویه ۲۰۲۱، بیانیه عادی‌سازی روابط با سودان در خارطوم امضا شد. این قراردادها با هم توافق‌نامه ابراهیم نامیده می‌شوند (Guzansky and Feuer, 2021).

۴-۷. الگوی مفهومی پژوهش

از طرفی تا کنون اثر جامعی در خصوص موضوع پژوهش که چارچوب آن را به صورت همه جانبه مورد واکاوی و پردازش قرار دهد، تولید نشده است؛ لذا جهت دستیابی به الگوی نظری مناسب این پیمان، با کاربست نظریه داده‌بنیاد (گرند تئوری) و مدل مفهومی زیر، الگوی نظری صادق و روشنگری از پیمان ابراهیم با رویکرد ژئوپلیتیکی ارائه می‌گردد.

شکل (۱): الگوی مفهومی پژوهش

۵. یافته‌های تحقیق

با توجه به تغییر الگوی رفتاری بین اعراب و رژیم صهیونیستی از جنگ به صلح و همکاری، ضرورت دارد این تغییر رفتار به صورت عمیق مورد بررسی قرار گیرد و ابعاد مختلف آن تعیین و برجسته شود. نظر به اینکه اتخاذ این الگوی رفتاری جدید، محصول ترکیب عناصر و مولفه‌های جغرافیا، قدرت و سیاست است؛ بنابراین فهم این تغییر الگوی رفتاری، نیازمند درک صحیح از عناصر سه‌گانه مذکور در مقیاس‌های مختلف جغرافیایی (فروملی، ملی، منطقه‌ای و جهانی) است. علی‌رغم اینکه کشورهای عربی به منظور موازنه قوا با جمهوری اسلامی ایران و محور مقاومت و همچنین محور اخوانی (ترکیه و قطر) به سمت عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی تمایل پیدا کرده‌اند و مسئله اصلی بین جمهوری اسلامی ایران و رژیم صهیونیستی موازنه تهدید است، اما کاربست نظریه‌های موازنه قوا و موازنه تهدید نمی‌تواند به ارائه الگوی نظری کامل و مناسبی که علل شکل‌گیری، عوامل تسهیل‌گر، موایج و آسیب‌ها، راهبردها و اقدامات اساسی، پیامدها و اهداف این پدیده ژئوپلیتیکی را پوشش دهد، منجر شود. در این پژوهش برای رسیدن به هدف اصلی که ارائه الگوی نظری پیمان ابراهیم و پیامدهای آن بر منافع سیاسی و امنیتی جمهور اسلامی ایران در غرب آسیا با رویکرد ژئوپلیتیکی است از روش گراند تئوری بهره گرفته شد تا بتوان با مراجعه به نظرات خبرگان و متخصصان به استخراج ابعاد و مولفه‌های اصلی پرداخت. در این باره شش پرسش مطرح شد: روندها و تحولات ژئوپلیتیکی (شرایط زمینه‌ای و علی) مؤثر بر شکل‌گیری پیمان ابراهیم کدام‌اند؟ پیمان ابراهیم از چه ماهیت و ویژگی‌هایی برخوردار است؟

عوامل میانجی (تسهیل گر و موانع) پیمان ابراهیم کدام‌اند؟ اعضای پیمان ابراهیم با تشکیل این پیمان کدام اهداف ژئوپلیتیکی را پیگیری می‌کنند؟ راهبردها و اقدامات اساسی جهت تحقق اهداف پیمان ابراهیم کدام‌اند؟ پیامدهای پیمان ابراهیم کدام‌اند؟ و در نهایت با نگرش به پاسخ‌های داده شده، الگوی نظری مرتبط با پیمان ابراهیم طراحی شد.

۱-۵. پاسخ سوالات

یافته‌های پیونددار با پرسش نخست: روندها و تحولات ژئوپلیتیکی (شرایط زمینه‌ای و علی) مؤثر بر شکل‌گیری پیمان ابراهیم کدام‌اند؟ شکل‌گیری پیمان ابراهیم به‌عنوان یک تحول ژئوپلیتیکی، همانند بسیاری از رویدادها و تحولات دیگر دارای عواملی است. بررسی پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان، بیانگر آن است که ارائه پاسخ جامع و دقیق به این سؤال نیازمند نگاه تاریخی و بررسی دقیق همه عوامل (زمینه‌ای و علی) مؤثر بر شکل‌گیری این پدیده ژئوپلیتیکی است. نتایج و یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که این هدف مهم به‌خوبی محقق شده است. عوامل شکل‌گیری پیمان ابراهیم در دو دسته «زمینه‌ای» و «علی» به شرح جدول (۱) ترسیم شده است.

جدول (۱): علل شکل‌گیری پیمان ابراهیم

ردیف	منبع	زیر مقوله (کدهای محوری)	مقوله اصلی (کدهای انتخابی)
۱	P3,P7,P13,P15,P19	فروپاشی شوروی سابق	عوامل زمینه‌ای
۲	P4,P13,P19	تک‌قطبی شدن نظام قدرت جهانی	
۳	P3,P7,P19,D2	گرایش اعراب به غرب و قرار گرفتن در بلوک غرب	
۴	P1,P6,P10P16,P19	توافق ایران و غرب در برنامه هسته‌ای	
۵	P1,P19,P18, D3,D5	نگرانی اعراب و رژیم از خروج آمریکا به دلیل توافق هسته‌ای	
۶	P13,P12,P15	نامیدی از مبارزه و شروع روند سازش	
۷	P13,P19,D4,D1	برتری نظامی رژیم به دلیل حمایت نظام سلطه	
۸	P20,D6,D5,D3	نداشتن هم‌پیمان و حامی جهت تقابل نظامی با رژیم اعراب	
۹	P2,P3,P14,P11	جهت‌دهی اقتصاد به سیاست خارجی کشورها	
۱۰	P3,P20,P14,P11	درهم‌تنیده شدن منافع اقتصادی و امنیتی در کلیه مقیاس‌ها	
۱۱	P14,P15,P19,P2	اولویت اقتصاد در عرصه قدرت	
۱۲	P18,P16,P12,P1 P5,P13,P8,P2	ژئوپلیتیک شکننده غرب آسیا	
۱۳	P19, P3,P8, P17	حمله عراق به کویت و ازبین‌رفتن اتحاد اعراب	

تبیین داده‌بنیاد پیمان ابراهیم با رویکرد ژئوپلیتیکی ۲۰۹

	اختلاف در جهان عرب (بعد از جنگ کویت)	حمایت عرفات از صدام و انزوای فلسطین	P3, P19,P12, P18	۱۴
	مهجور ماندن هویت امت اسلامی	تضعیف و مهجور ماندن آموزه امت اسلامی	P7, P14,P2, P12	۱۵
		تمرکز ایران بر شیعیان	P14, P7, P3, P8,D2,D3,D5	۱۶
عوامل علی	رقابت برای ساخت قدرت در نظام بین‌الملل	رشد اقتصادی چین	p4,P7, P14, P10,D2,D5	۱۷
		گرایش اعراب به شرق در حال طلوع	P11,P4, P7, P14, P19	۱۸
		رویکرد پاسیفیک محور آمریکا	P4,P7,P14,P10, P9,P11,P12,P13,P2, D1,D6	۱۹
		ساخت قدرت در نظام بین‌الملل	P7,P4,P10,P9,P12,P13,P20	۲۰
	تهدید مشترک بر ساخته	پیشرفت‌های هسته‌ای ایران	P14,P3,P11, D1,D2,D5,D6	۲۱
		پیشرفت‌های موشکی و پهپادی ایران	P14,P2, P15,D2,D4	۲۲
		ایران هراسی و شیعه‌هراسی	P14,P3, P20, P19	۲۳
	نیازهای متقابل اعضا	نیاز اعراب به فناوری رژیم	P15,P3,P4,P5,D2,D5	۲۴
		نیاز متقابل رژیم و آمریکا	P15,p4,p5	۲۵
		نیاز رژیم به پذیرش از جانب اعراب	P15,P5	۲۶
		نیاز اعضای پیمان به حمایت آمریکا	P15,P3,P4	۲۷
		نیاز رژیم به بازار اقتصادی و منابع انرژی منطقه	P11,P6,D6	۲۸
	قلمرو گسترده ژئوپلیتیکی محور مقاومت	تشکیل و گسترش محور مقاومت	P14, P3,P2,P20	۲۹
		انتلاف‌گرایی در قالب ژئوپلیتیک شیعه	P3,P7,P6	۳۰
		اقدامات محور مقاومت	P4,P14,P3,D3,D4	۳۱
		نقش آفرینی منطقه‌ای ایران	P7,P5,P2,D5,D1	۳۲
		هزمون شدن مقاومت در منطقه	P17,P14,P2,P6,P7	۳۳
	تحولات بیداری اسلامی و تشدید تعارضات ژئوپلیتیکی	ایجاد اولویت‌های جدید به حاشیه رفتن مسئله فلسطین	P12,P13,P8,P4	۳۴
		تشدید تنش‌ها بین محور مقاومت و محور عبری-عربی	P3,P4,P8,P12	۳۵
		گسترش و تحکیم محور مقاومت	P13,P12,P17	۳۶
		انحراف انقلاب‌ها	P13,P20,P17	۳۷
	پیروزی انقلاب در انقلاب اسلامی ایران	پیروزی انقلاب اسلامی	P3,P7,P14,D2	۳۸
		زاینده‌گی فرهنگی انقلاب اسلامی	P2,P3,P5,P10	۳۹
		ماهیت انقلاب و تقابل با نظام سلطه	P6,P7,P10,P9,P3,P5	۴۰
اثرگذاری انقلاب اسلامی بر منطقه		P18,P19,P14,P10,P12,P7P3	۴۱	
انفعال و ضعف سیاست خارجی ایران	انفعال سیاست خارجی ایران	P1,P7,P18	۴۲	
	غفلت از راهبردهای ژئواکونومیکی در سیاست خارجی	P2,P15,P16,P2	۴۳	
	سیاست همسایگی ضعیف	P18,P16,P1,P2,D6,D3	۴۴	

یافته‌های پیونددار با پرسش دوم: پیمان ابراهیم از چه ماهیت و ویژگی‌هایی برخوردار است؟
باتوجه به موضوع تحقیق و اهداف آن و باتوجه به وضعیت سایر مقوله‌ها، عبارت «پیمان ابراهیم»
به‌عنوان مقوله مرکزی الگوی این پژوهش انتخاب گردید و مقوله‌های آن در دودسته؛ «ماهیت
پیمان» و «ویژگی‌های پیمان» به شرح جدول (۲) سازماندهی شدند.

جدول (۲): ماهیت و ویژگی‌های پیمان ابراهیم

ردیف	منبع	زیر مقوله (کدهای محوری)	مقوله اصلی (کدهای انتخابی)
۱	P1,P4,P7,P9,P15,P17,P18	همگرایی دو سویه اعراب و رژیم صهیونیستی	ماهیت پیمان ابراهیم
۲	P1,P9,P17,D2,D6	ابزار نفوذ در منطقه	
۳	P3,P9,P12,P16,D6	طراحی نظم جدید منطقه‌ای	
۴	P17,P9,P15P3	دستور کار استراتژیک برای غرب آسیا	
۵	P1,P3,P14,P17,P11	ذیل برنامه خاورمیانه جدید آمریکا	
۶	P3,P1,P6,P12,D3	طراحی توسط لابی‌های صهیونیست	
۷	P2,P4,P6,P9,P11,P14,P18,P19	اقدام تقابلی در برابر گسترش مقاومت در منطقه و جهان	
۸	P2,P8,P10,P13,P15,P20	ادامه پیمان‌های قبلی اعراب و رژیم صهیونیستی	
۹	P1,P3,P5,P9,P19,P15,P16	نقش‌آفرینی بخش خصوصی	ویژگی‌های پیمان ابراهیم
۱۰	P3,P11,P15,P19	گسترش ارتباط رژیم با مردم عضو پیمان	
۱۱	P20,P19,P4,P13,P11	نفوذ فرهنگی رژیم در کشورها	
۱۲	P1,15,P16,P8,D1	سرعت بالای توافقات و انعقاد تفاهم‌نامه‌ها	
۱۳	P15,P12,P13,P18,P17,P1,D4,D5	نیازها و وابستگی‌های متقابل	
۱۴	P4,P6,P10,P12,P13,P15,P18,P20	صلح در برابر صلح	
۱۵	P1,P20,P3,P2,P4,P6,P7 p11,P14,P12,P16,P17	گشایش دیپلماتیک	
۱۶	P20,P15,P11,P14,P12,P16 P17, P7,P6,P2,P3,P20,P1	پیوند اقتصادی	
۱۷	P19,P15,P16,P2,P1,P7	توسعه توریسم	
۱۸	P1,P3,P7,P9,P10,P12,P18,P19	فرهنگی	
۱۹	P17,P15, P9,P5,P14	کشاورزی و غذا	
۲۰	P10,P8,P16,P5,P7,D4	انتقال انرژی	
۲۱	P15,P20,P8,P2,P11	زیست‌محیطی	
۲۲	P1,P15,P7,P10	بستر ژئوپلیتیکی حساس	
۲۳	P10,P15,P12,D5	برآیند دوران تک قطبی	
۲۴	P1,P15,P12,P8	صحنه درگیری متعارضان	

یافته‌های پیونددار با پرسش سوم: عوامل میانجی (تسهیل‌گر و موانع) پیمان ابراهیم کدام‌اند؟ مقوله‌های میانجی یا واسطه‌ای، مقوله‌هایی هستند که بعد از شکل‌گیری و نمایان شدن مقوله محوری، آن را برای حرکت به سمت آینده تقویت یا تضعیف می‌نمایند. از این رو، مقوله‌های میانجی را به دو گروه مقوله‌های تسهیل‌کننده و مقوله‌های موانع و آسیب‌ها تقسیم می‌نمایند، در این تحقیق، مقوله‌های میانجی در دو دسته الف) مقوله‌های تسهیل‌کننده ب) مقوله‌های موانع و آسیب‌ها به شرح جدول (۳) هستند.

جدول (۳): عوامل میانجی (تسهیل‌گر و موانع) پیمان ابراهیم

ردیف	منبع	زیر مقوله (کدهای محوری)	مقوله اصلی (کدهای انتخابی)
عوامل تسهیل‌گر پیمان ابراهیم	۱	بازگشت جمهوری خواهان به قدرت	ایالات متحده آمریکا (بویژه حزب جمهوری خواه)
	۲	حمایت آمریکا	
	۳	انتخابات آمریکا و نیاز به حمایت لابی‌های صهیونیسم	
	۴	حاکمان عمل‌گرا	
	۵	اجماع داخلی در رژیم صهیونیستی (اجماع جریان‌های سیاسی رژیم بر پیمان)	
	۶	نگرانی و ترس از مقاومت	
	۷	منافع متقابل اعضای پیمان	
	۸	بافت جمعیتی و رویکرد غالب اقتصادی مردم امارات	
	۹	منافع قدرت‌های جهانی	
	۱۰	لابی‌های صهیونیست در جهان	
موانع و آسیب‌های پیمان ابراهیم	۱۱	حل ناشدنی ماندن مسئله فلسطین	آرمان فلسطین
	۱۲	توسعه مبارزات گروه‌های مقاومت فلسطینی	
	۱۳	مخالفت فلسطینیان	
	۱۴	توسعه مناسبات و تعاملات با همسایگان	سیاست همسایگی ایران
	۱۵	پویایی در سیاست خارجی	
	۱۶	هم‌افزایی میدان و دیپلماسی	
	۱۷	اقدامات ظالمانه و وحشیانه رژیم صهیونیستی	انزوای هویتی و ماهیت ظالمانه و استکباری رژیم
	۱۸	ماهیت جنایکارانه و منفور رژیم صهیونیستی	
	۱۹	انزوای هویتی رژیم صهیونیستی	
	۲۰	محدودیت منابع	وضعیت شکننده داخلی رژیم صهیونیستی
	۲۱	مهاجرت معکوس جمعیت	
	۲۲	ناامنی و آسیب‌پذیری در سرزمین‌های اشغالی	

ترتیب‌های امنیتی منطقه‌ای	همکاری امنیتی ایران و همسایگان	P2,P5,P7,P8,P19	۲۳
	تمرکز بر ایجاد منطقه قوی نه فقط ایران قوی	P8,P14,P19	۲۴
عدم همراهی ملت‌های بیدار	افکار عمومی ملت‌ها و ذهنیت منفی نسبت به رژیم	P2,P3,P10,P12,P15	۲۵
	هویت دینی و ساختار مذهبی ملت‌های منطقه	P2,P3,P10,P11,P14	۲۶
	جامعه بومی و سنتی اکثر کشورها	P3,P10,P11,P12,P15	۲۷
	عدم همراهی ملت‌ها	P3,P11,P12,P13,P14	۲۸
مدیریت افکار عمومی و جریان سازی مقاومت	اتحاد و انسجام محور مقاومت	P3,P12,P14	۲۹
	مدیریت افکار عمومی و جریان سازی در منطقه	P1,P7,P12,P13,P14,P17	۳۰
توسعه ارتباط ایران با قدرت‌های جهانی	توسعه روابط ایران با قدرت‌های جهانی	P2,P5,P8,P10,P16,P20	۳۱
	پیوند منافع ایران و قدرت‌های جهانی در منطقه	P4,P12,P13,P15,P16,P19	۳۲
عدم موفقیت صلح‌های قبلی اعراب و رژیم		P6,P10,P14,P17	۳۳
فقدان عضویت بازیگر بین‌المللی	عدم حمایت دمکرات‌های آمریکا از پیمان	P5,P8,P13	۳۴
	رویکرد محتاطانه اروپا نسبت به این پیمان	P8,P12,P16,P18	۳۵

یافته‌های پیونددار با پرسش چهارم: اعضای پیمان ابراهیم با تشکیل این پیمان کدام اهداف ژئوپلیتیکی را پیگیری می‌کنند؟ این مقوله‌ها چشم‌انداز و آینده‌های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت را نشان می‌دهد. این مقوله‌ها به لحاظ موقعیت در الگو، به گونه‌ای است که کنش و واکنش سایر مقوله‌ها در جهت رسیدن به این مقوله‌ها تعریف می‌شوند. مقوله‌ها و زیر مقوله‌های هدف این تحقیق به شرح جدول (۴) است.

جدول (۴): اهداف پیمان ابراهیم

ردیف	منبع	زیر مقوله (کدهای محوری)	مقوله اصلی (کدهای انتخابی)
۱	P1,P2,P3,P6,P7,P13,P16,P19,D1,D2,D5,D6	مهار منطقه‌ای ایران	مقابله با پیشرفت ایران و صدور انقلاب اسلامی در جهان
۲	P2,P5,P7,P8,P10,P11,P17,P20,D2,D5,D6	انزوای ایران	
۳	P1,P3,P4,P9,P12,P14,P15,P17,P20,D1,D2,D5	مقابله با انقلاب اسلامی	
۴	P2,P6,P47,P10,P13,P14,P18,P19,D1,D2,D4,D6	قطب‌بندی علیه ایران	
۵	P1,P2,P5,P7,P8,P11,P12,P17,P19,P20,D1,D4	محاصره ایران	
۶	P1,P2,P4,P7,P10,P19,D1,D2,D5	کنترل چین	حفظ هژمون آمریکا در نظام قدرت جهانی
۷	P2,P6,P9,P14,P15,P17,P20	تقابل با روسیه	
۸	P1,P2,P4,P6,P7,P17,P15,P17,P20	حفظ هژمون آمریکا	
۹	P1,P4,P7,P16	غلبه بر ضعف عمق استراتژیک	غلبه بر مشکلات داخلی رژیم صهیونیستی
۱۰	P2,P3,P4,P11,P14	غلبه بر انزوای ایدئولوژیکی	
۱۱	P1,P4,P14,P17,D2,D6	انتقال فضاهای درگیری به خارج از مرزها	

اهداف پیمان ابراهیم		جلوگیری از مهاجرت معکوس	P4,P7,P16,D3	۱۲	
	مقابله با دین اسلام		جلوگیری از گسترش اسلام	P2,P3,P7,P9,P16,D3	۱۳
			اسلام‌زدایی از جوامع	P3,P5,P7,P17,D1	۱۴
			اختلاف بین مسلمانان	P3,P9,P16	۱۵
			مقابله با قدرت‌یابی اسلام	P5,P9,P11,D6,D5	۱۶
	تثبیت رژیم صهیونیستی به عنوان عنصر طبیعی در منطقه		ایجاد مقبولیت و مشروعیت برای رژیم	P2,p8,p11,p13	۱۷
			پذیرش رژیم به عنوان عنصر طبیعی	P2,P7,P8,P11, D3,D5	۱۸
			تثبیت رژیم صهیونیستی در منطقه	P2,P7,P8,P11,P13	۱۹
		هژمون شدن رژیم صهیونیستی در منطقه	P4,P7,P8,P14,P15,P17,P18	۲۰	
		خروج رژیم صهیونیستی از انزوای ژئوپلیتیکی	P1,P4,P5,P15,P17	۲۱	
		فراموشی و عدول آرمان فلسطین	P2,P5,P8,P10,P16,P17,P18,P19	۲۲	
		واگرایی ایران از منطقه غرب آسیا	P1,P8,P17,P19	۲۳	
		کاهش اهمیت ژئواستراتژیکی خلیج فارس	P4,P7,P8,P9,P11,P17,D4	۲۴	
		جلب حمایت آمریکا توسط دول عربی	P2,P6,P7,P11,P15,D5,D6	۲۵	
		کاهش هزینه‌های آمریکا در نگهداری همپیمانان	P2,P8,P10,P13,P17,P20,D4,D5	۲۶	

یافته‌های پیونددار با پرسش پنجم: راهبردها و اقدامات اساسی جهت تحقق اهداف پیمان ابراهیم کدام‌اند؟ مقوله‌های راهبردی، در اصل، راه‌ها و الزامات حصول به اهداف و آرمان‌ها و رسیدن به پیامدهای موردنظر در پیمان ابراهیم هستند. این مقوله‌ها عمدتاً ساختار و قالب‌های کاربردی و عملیاتی داشته و مقوله محوری را به مقوله‌های پیامدی و آرمانی متصل می‌نماید. در این پژوهش این نوع از مقوله‌ها، با عنوان «راهبردها و اقدامات اساسی» مورد استفاده قرار گرفته و به شرح جدول (۵) هستند.

جدول (۵): راهبردها و اقدامات اساسی پیمان ابراهیم

ردیف	منبع	زیر مقوله (کدهای محوری)	مقوله اصلی (کدهای انتخابی)
۱	P3,P19,P6,P11	گسترش همکاری بین اعراب و رژیم و شبکه‌سازی	موازنه از راه دور جهت تمرکز بر شرق در حال طلوع
۲	P19,P3,P6,P14,P10	واگذاری منطقه به رژیم صهیونیستی	
۳	P19,P6,P18,P11,Pp10	تمرکز زدایی از غرب آسیا	
۴	P19,P13,P14,P18,D4,Dd6	تمرکز بر چین	
۵	P2,P15,P8,D2,D3	یکپارچه‌سازی ژئواکونومیکی غرب آسیا	در هم تنیدن ظرفیت‌های کشورهای منطقه با منافع قدرت‌های جهانی
۶	P15,P3,P10,P11	پیوند بین شرکای منطقه‌ای آمریکا	
۷	P10,P12,P15,P11	تجمع منافع و ایجاد وابستگی	

راهبردها و اقدامات اساسی	تنوع بخشی به منابع انرژی اروپا	P8,P14,P15,P17	۸	
	تنوع بخشی به منابع و دروازه انتقال انرژی اروپا	P8,P14,P15,P19	۹	
	گسترش دیپلماسی و پیمان‌های امنیتی با کشورهای هدف	P1,P6,P14,P15,P17	۱۰	
	اتلاف‌سازی علیه ایران	P1,P6,P7,P9,D1,D2,D6	۱۱	
	ایجاد اولویت‌های جدید جهت به حاشیه رفتن مسئله فلسطین	P1,P4,P5,P6,P7,P8,P20 P11,P12,P12,P14,Pp19	۱۲	
	برقراری ارتباط بین ملت‌های عرب با صهیونیست‌ها	P2,P7,P8,P15,P16	۱۳	
	موازنه فرآگیر علیه ایران و همپیمانان منطقه‌ای	نامتی در کشورهای هم‌پیمان ایران	P6,P11,P16,P12	۱۴
		بی‌دولت سازی ایران	P11,P17,P18	۱۵
		بی‌ثبات‌سازی در ایران	P6,P19,P12,P17	۱۶
	امنیتی‌سازی ایران (در مقیاس منطقه‌ای و جهانی)	امنیتی‌سازی ایران در منطقه	P2,P5,P7,P20,P14	۱۷
		امنیتی‌سازی ایران در جهان	P2,P7,P20,P19,P13,P14	۱۸
	بازگشت به هم‌پیمانان سنتی	P5,P7,P8,P9,P17,D5,D4	۱۹	

یافته‌های پیونددار با پرسش ششم: پیامدهای پیمان ابراهیم کدام‌اند؟ پیامدها، خروجی حاصل از استخدام راهبردها هستند. پیامدها، نتایج و حاصل کنش‌ها و واکنش‌های مقوله‌های قبلی هستند. این پیامدها ممکن است اتفاقات و حوادث باشند که شکل منفی یا مثبت به خود بگیرند، واقعی یا ضمنی باشند و در حال یا آینده نزدیک یا دور بروز و ظهور نمایند. این نوع از مقوله‌ها، حاصل استنتاج تحلیلی و استقرایی محقق در فرایند مفهوم‌سازی و ساختار روش‌شناسی است. مقوله‌های پیامدی این تحقیق به شرح جدول (۶) هستند.

جدول (۶): پیامدهای پیمان ابراهیم

ردیف	منبع	زیر مقوله (کدهای محوری)	مقوله اصلی (کدهای انتخابی)
۱	P1,P8,P12,P17,D1,D4	ایجاد اولویت‌های داخلی برای کشورهای عربی	عدول دولت‌های عربی از آرمان فلسطین
۲	P2,P7,P10,P15	ایجاد اولویت‌های اقتصادی برای کشورهای عربی	عدول دولت‌های عربی از آرمان فلسطین
۳	P2,P3,P8,P11,P12,P15,P16 P19,P20,D4,D5,D3	عدول دولت‌های عربی از آرمان فلسطین	عدول دولت‌های عربی از آرمان فلسطین
۴	P3,P4,P6,P9,P10,P13,P14	شکاف بین دولت‌های عربی و ملت‌ها در خصوص مسئله فلسطین	شکاف بین دولت‌های عربی و ملت‌ها در خصوص مسئله فلسطین

پیامدهای پیمان ابراهیم	بازنگری و پویایی در سیاست منطقه‌ای ایران	بازنگری در ارتباط با همسایگان	P2,P5,P8,P11,P17,P18	۵	
		پویایی سیاست خارجی ایران	P1,P7,P9,P3,P14	۶	
		توسعه سیاست همسایگی	P4,P5,P8,P10,P13,P16	۷	
	همگرایی و انسجام محور مقاومت	انسجام مقاومت	همگرایی مقاومت شیعه و سنی	P3,P4,P9,P11,P14,P17	۸
			انسجام مقاومت	P1,P3,P9,P10,P11,P17	۹
	تشدید مبارزات فلسطینیان با رژیم صهیونیستی		P3,P4,P6,P10,P11,P12,P13	۱۰	
	زعامت ایران در مسئله فلسطین	برجسته‌سازی جایگاه مقاومت در آرمان فلسطین	گرایش مردم پایبند به آرمان فلسطین و گروه‌های مقاومت به ایران	P1,P3,P6,P7,P11,P17	۱۳
			برجسته شدن نقش ایران در مبارزه با صهیونیسم	P3,P4,P5,P8,P10,P12,P13,P17	۱۴
			تکمیل حلقه امنیتی علیه ایران	P4,P7,P8,P13,P14,P17	۱۵
	موازنه تهدید رژیم صهیونیستی علیه ایران	نفوذ رژیم در خلیج فارس	اشراف اطلاعاتی رژیم صهیونیستی نسبت به ایران	P1,P4,P6,P7,P8,P16,P17,D1,D2,D3,D4,D5,D6	۱۶
			ایجاد دسترسی به ایران برای رژیم	P2,P6,P8,P13,P16,P17	۱۷
			ایجاد دسترسی به ایران برای رژیم	P2,P5,P6,P9,P11,P15,P18,P19,D1,D2,D3,D6	۱۸
	تضعیف امنیت ایران	تضعیف امنیت ملی ایران	ناامن سازی محیط داخلی ایران	P4,P5,P6,P7,P12,P14,P16,P17	۱۹
			برهم زدن تعادل امنیتی ایران	P6,P8,P17,D2,D5	۲۰
			تضعیف امنیت ملی ایران	P2,P4,P8,P9,P14,P18,P20,D4,D6	۲۱
	در هم تنیدن شدن منافع اعضای پیمان	وابستگی و اشتراک منافع اقتصادی اعضا	وابستگی‌های اطلاعاتی و امنیتی	P1,P4,P5,P9,P15,P20,D2,D5	۲۲
			نهادینه شدن پیوند اعراب و رژیم صهیونیستی	P2,P6,P7,P8,P16,P17	۲۳
			نهادینه شدن پیوند اعراب و رژیم صهیونیستی	P7,P8,P12,P14,P15,P19,P20,D1,D6	۲۴
	توسعه مناسبات کشورهای منطقه با رژیم صهیونیستی	توسعه روابط کشورهای منطقه با رژیم صهیونیستی	دومینوی عادی سازی	P2,P4,P5,P7,P8,P14,P18,P19,D4,D3	۲۵
			توسعه روابط کشورهای منطقه با رژیم صهیونیستی	P5,P9,P10,P14,P15,D2,D6	۲۶
			همسویی اعراب و رژیم صهیونیستی	P1,P5,P6,P12,P19,D5	۲۷
	ائتلاف سازی علیه محور مقاومت	ائتلاف سازی علیه محور مقاومت	تضعیف بلوک مقاومت	P1,P2,P4,P5,P9,P10,P14,D4,D5	۲۸
			ائتلاف سازی علیه ایران	P2,P3,P9,P12,P16,P17,P19,D1	۲۹
			بلوک بندی علیه محور مقاومت	P2,P5,P17,P19,D2	۳۰

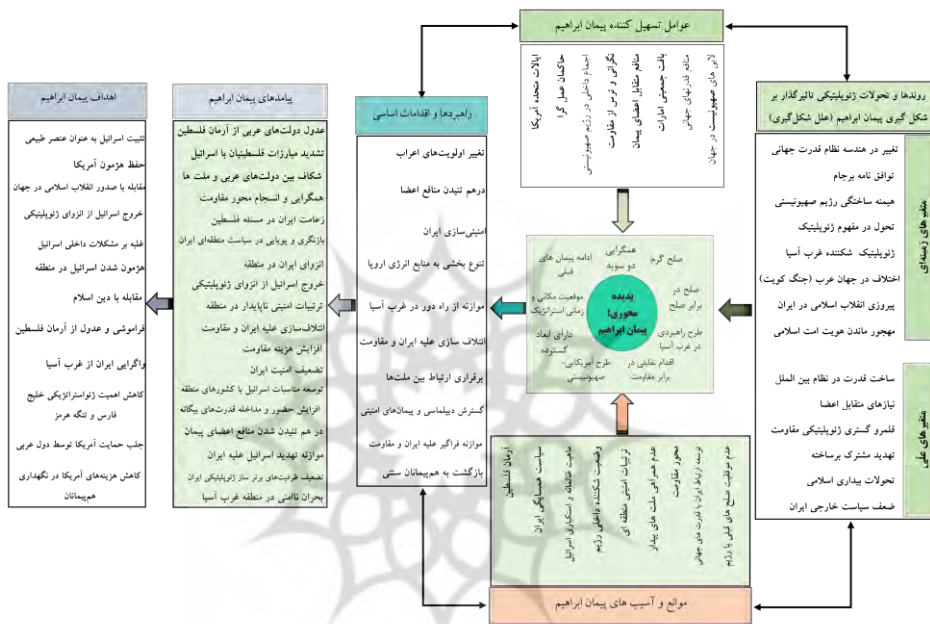
انزوای ایران در منطقه	جنگ شناختی علیه ایران	P3,P4,P9,P10,P13,P16,P17	۳۱	
	فاصله اعراب از ایران	P2,P6,P7,P11,P17	۳۲	
	واگرایی ایران از منطقه	P7,P12,P13	۳۳	
	تضعیف ظرفیت‌های برتر ساز ژئوپلیتیکی ایران	P2,P7,P9,P11,P14,P15	۳۴	
	ترتیبات امنیتی ناپایدار در منطقه	عدم شکل‌گیری ترتیبات امنیتی پایدار	P2,P7,P8,P9,P11,P12,P13,P19,P20	۳۵
		عدم شکل‌گیری ترتیبات امنیتی درون‌زا	P2,P7,P14,P18,P20,D2,D4	۳۶
	خروج رژیم صهیونیستی از انزوای ژئوپلیتیکی	تبدیل رژیم به عنصر طبیعی در منطقه	P8,P15,P19	۳۷
		الحاق رژیم صهیونیستی به سنتکام	P2, 4,P6,P17	۳۸
		گسترش و تثبیت حوزه نفوذ رژیم	P1,P2,P4,P11,P14,P18,P19	۳۹
		گشایش دیپلماتیک برای رژیم	P1,P7,P11,P12,P16,P17,P19,P20	۴۰
	افزایش هزینه مقاومت (در داخل و خارج ایران)	افزایش اثرگذاری تحریم‌ها	P6,P8,P13,P14,P16	۴۱
		افزایش هزینه مقاومت در داخل ایران	P1,P5,P12,P14,P19	۴۲
		سخت شدن روند توسعه گفتمان مقاومت	P2,P4,P7,P11,P16	۴۳
		افزایش هزینه مقاومت در بین همپیمانان	P2,P6,P9,P12,P16,P17	۴۴
	افزایش حضور و مداخله قدرت‌های بیگانه در منطقه	P2,P3,P7,P9,P11,P12,P13,P18	۴۵	
	بحران نامنی در منطقه	مسابقه تسلیحاتی در منطقه	P4,P6,P7,P8,P12,P15,P17,P18	۴۶
		موازنه قوا و موازنه تهدید در منطقه	P1,P2,P5,P6,P9,P12,P15,P18,P20	۴۷
		تشدید تنش‌ها و گسترش نامنی	P2,P4,P7,P12,P18,P19,D4,D3,D6	۴۸

۲-۵. الگوی نظری پژوهش

شکل (۲) نمای کلی الگوی نظری حاصل از فرایند کدگذاری را نشان می‌دهد. در این مرحله، مقوله‌های شناسایی شده در چارچوب یک مدل نظری و حول محور مقوله مرکزی ترکیب شده و مدل نهایی نظریه نمایان می‌شود، این کار اصطلاحاً ترکیب نظری گفته می‌شود. در این مدل، علاوه بر اینکه ابعاد اصلی مشخص شده است، عناوین مقوله‌ها، جانمایی هریک از آن‌ها و نحوه ارتباطشان با مقوله محوری و سایر مقوله‌ها به طور مشخص نشان داده شده است. اگر الگوی نظری از راست به چپ نگریسته شود، مشاهده می‌شود که علل شکل‌گیری (زمینه‌ای و علی) و مقوله‌های میانجی یا مداخله‌گر (تقویت‌کننده و تضعیف‌کننده) بر پدیده محوری (پیمان ابراهیم) اثر می‌گذارند، پدیده محوری و شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر بر راهبردها اثر می‌گذارند

و راهبردها بر پیامدها تأثیر دارند و در نهایت همه مقوله‌ها در جهت رسیدن به اهداف، مفهوم پیدا می‌کنند.

شکل (۲): الگوی نظری پیمان ابراهیم با رویکرد ژئوپلیتیکی

۶. تجزیه و تحلیل

یافته‌های پژوهش بیانگر این است که جهت تحلیل و تبیین پیمان ابراهیم لازم است تمام ابعاد و مؤلفه‌های این پیمان و روابط بین آن‌ها را شناخت. این پیمان اگرچه پدیده‌ای ناشناخته است و محتوا و تفاهم‌نامه‌های بعد از آن منتشر و رسانه‌ای نشده است، اما از متن بیانیه اعضای پیمان، اقدامات صورت‌گرفته و تحولاتی که در روابط کشورهای عضو رخ داده است می‌توان مدعی شد که دارای ماهیت و ویژگی‌هایی از قبیل؛ همگرایی دوسویه اعراب و رژیم صهیونیستی، طرح آمریکایی و صهیونیستی، اقدام تدافعی در برابر قلمروگستری مقاومت، برنامه راهبردی برای غرب آسیا با ابعاد گسترده سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، توریستی و... است. این پیمان در ادامه

فرایند عادی‌سازی اعراب و رژیم صهیونیستی که از قرارداد کمپ دیوید شروع شد، قرار دارد. اما با توجه عدم تبدیل صلح‌های قبلی به صلح گرم و عدم برقراری رابطه عمیق بین اعضا، در این پیمان، اعضا در تلاش هستند تا با برقراری ارتباط بین ملت‌های عربی و صهیونیست‌ها در ابعاد مختلف، آن را به صلح گرم تبدیل نمایند. در این پیمان مبنای صلح در قیاس با معاهده‌های قبلی اعراب و رژیم صهیونیستی از «صلح در برابر زمین» به «صلح در برابر صلح» تغییر یافته است و این تغییر مبنا موجب گسترش عادی‌سازی‌ها خواهد شد.

در خصوص علل و فرایند شکل‌گیری این پیمان و روابط و عادی‌سازی روابط اعراب و رژیم صهیونیستی لازم است نگاه جامع و تاریخی به این موضوع داشت. عوامل و تحولات ژئوپلیتیکی زیادی در شکل‌گیری این پدیده ژئوپلیتیکی نقش داشته‌اند که به دلیل نحوه تأثیرگذاری می‌توان آن‌ها را در دو دسته زمینه‌ای و علی تفکیک نمود. جهت تحلیل درست در خصوص شکل‌گیری این پیمان لازم است موضوع از جوانب گوناگون مورد واکاوی قرار گیرد. از ژئوپلیتیک شکننده غرب آسیا می‌توان به‌عنوان بستر ساز تحولات و دگرگونی در روابط ژئوپلیتیکی و نقش‌آفرین در تغییر الگوی رفتاری اعراب و رژیم صهیونیستی از جنگ به صلح و همکاری نام برد. تغییر در هندسه قدرت جهانی، دیگر عامل زمینه‌ساز شکل‌گیری این فرایند است. بعد از سه جنگ عمده بین دولت‌های عربی و رژیم صهیونیستی و ناکامی اعراب در شکست رژیم صهیونیستی و با فروپاشی شوری سابق، اعراب تغییر رویه داده و در مسیر عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی قرار گرفتند. با فروپاشی نظام دوقطبی قدرت جهانی، اعراب همانند رژیم صهیونیستی که در بلوک غرب قرار داشت، در این منظومه قرار گرفتند و ایالات متحده به‌عنوان حاکم نظام تک‌قطبی و سیاست‌گذار این بلوک، اعراب و رژیم صهیونیستی را که در این نهر اصلی قرار داشتند، به هم نزدیک کرد. با پیروزی انقلاب اسلامی، ایران از منظومه بلوک غرب خارج و به دلیل ماهیت ضد استکباری، حمایت از مستضعفین از جمله مردم مظلوم فلسطین، گسترش اسلام ناب و... در تقابل با این منظومه قرار گرفت. در چند دهه اخیر به‌خصوص بعد از تحولات بیداری اسلامی که صدور انقلاب اسلامی سرعت گرفته است و ایران به‌عنوان محور جریان و اندیشه مقاومت ایفای نقش می‌نماید، نظام سلطه با امنیتی‌سازی این محور و امنیتی‌سازی ایران در منطقه و جهان،

در تلاش برای ایجاد اجماع علیه این بلوک قرار گرفته و سعی دارد مانع از گسترش محور مقاومت و صدور انقلاب اسلامی شود.

دیگر عامل تأثیرگذار در شکل‌گیری پیمان ابراهیم، تغییر در مفهوم ژئوپلیتیک و اولویت یافتن اقتصاد به‌عنوان مؤلفه مهم و اساسی در سیاست خارجی کشورها است. اعراب و رژیم صهیونیستی با اولویت دادن به رویکرد اقتصادی در تلاش هستند از منافع متقابل بهره‌مند شوند، منافع و نیازهای خود را با منافع قدرت‌های جهانی پیوند زده و به نحوی وابستگی متقابل برای همدیگر و برای قدرت‌های جهانی ایجاد نمایند.

در شرایط فعلی جهانی که اقتصاد چین به‌سرعت در مسیر رشد قرار دارد، ایالات متحده به‌ناچار غرب آسیا را از اولویت اصلی خود خارج و تمرکز را بر چین و دریای چین جنوبی قرار داده است. خروج آمریکا از منطقه موجب ایجاد خلأ قدرت در منطقه و تبدیل ایران به هژمون منطقه می‌شود؛ لذا آمریکا سعی دارد، به‌منظور تقابل با محور و ژئوپلیتیک مقاومت، با ایجاد اتحاد بین هم‌پیمانان منطقه‌ای، غرب آسیا را به این محور بسپارد و بر روی چین متمرکز گردد تا به ساخت قدرت در نظام جهانی و حفظ هژمون خود بپردازد. گرچه بعد از جنگ اوکراین و تقویت نقش غرب آسیا و با برنامه‌ها و سیاست‌های نئومرکانتیلیستی چین جهت امنیت بخشی به منابع انرژی و بازارهای تجاری خود در غرب آسیا و همچنین روی کار آمدن دولت بایدن، این سیاست تغییر و غرب آسیا همچنان برای ایالات متحده دارای اهمیت فراوان است. عامل دیگر، برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) است که موجب شد اعراب و رژیم صهیونیستی احساس کنند که آمریکا با ایران تنش‌زدایی انجام داده است و قصد ترک منطقه را دارد؛ لذا رژیم صهیونیستی با دامن‌زدن به خطر تهدید ایران و برجسته نمودن آن، نگرانی اعراب را این‌خلأ قدرت فزونی بخشید؛ لذا تصمیم گرفتند که با دولتی ائتلاف کنند که هیچ‌گاه سر میز مذاکره با ایران ننشیند، بنابراین از این میان، رژیم صهیونیستی را انتخاب کردند.

نیازهای متقابل اعضای پیمان ابراهیم از جمله نیاز رژیم صهیونیستی به پذیرش از جانب اعراب به‌منظور خروج از انزوای ژئوپلیتیکی و برنامه‌های بلندمدت جهت سیادت اقتصادی بر منطقه و در طرف مقابل، نیاز اعراب به فناوری رژیم صهیونیستی در حوزه‌های مختلف شیرین‌سازی آب،

کشاورزی و صنعت نظامی رژیم صهیونیستی جهت مقابله با تهدید برساخته ایران و مقاومت، بر شکل‌گیری این پیمان مؤثر بوده‌اند. از طرف دیگر ضعف سیاست خارجی ایران و قطع ارتباط با همسایگان، موجب انفعال ایران و تأثیرگذار بر شکل‌گیری پیمان ابراهیم بوده است.

متغیرهای میانجی زیادی در مسیر این پیمان قرار دارند که به‌عنوان عامل تسهیل‌گر و یا مانع و بازدارنده نقش‌آفرینی می‌کنند که از جمله می‌توان به ایالات متحده آمریکا (به‌ویژه حزب جمهوری‌خواه)، حاکمان عمل‌گرای کشورهای عربی، اجماع داخلی هر دو جریان سیاسی رژیم صهیونیستی در خصوص توافق ابراهیم، بافت جمعیتی غیربومی با نگاه و رویکرد اقتصادی ساکن در امارات متحده عربی و لابی‌های صهیونیست اشاره نمود که هرکدام در شکل‌گیری پیمان نقش داشته و در ادامه فرایند به‌عنوان تسهیل‌گر مؤثر هستند. عواملی از قبیل آرمان و مسئله لاینحل فلسطین، ماهیت ظالمانه و استکباری رژیم صهیونیستی، وضعیت شکننده داخلی رژیم، توسعه سیاست همسایگی ایران و ترتیبات امنیتی منطقه‌ای و درون‌زا، توسعه ارتباط ایران با قدرت‌های جهانی، از موانع و آسیب‌های این پیمان هستند که پیمان را در دستیابی به اهداف با موانع روبرو می‌کنند. به نظر می‌رسد مهم‌ترین عامل آرمان و مسئله فلسطین است و تا زمانی این موضوع حل نشود عادی‌سازی به معنای واقعی موفق نخواهد شد.

اعضای پیمان ابراهیم، اهدافی را با این پیمان دنبال می‌کنند که مهم‌ترین موارد آن عبارت‌اند از؛ تثبیت رژیم صهیونیستی به‌عنوان عنصر طبیعی در منطقه و خروج آن از انزوای ژئوپلیتیکی، حفظ هژمون آمریکا در نظام قدرت جهانی، مقابله با پیشرفت ایران و صدور انقلاب اسلامی در جهان، مقابله با دین اسلام، فراموشی و عدول از آرمان فلسطین، واگرایی ایران از غرب آسیا و کاهش اهمیت ژئواستراتژیکی خلیج فارس و تنگه هرمز محسوب می‌شوند. لازمه تحقق این اهداف، اتخاذ راهبردهای مناسب و انجام اقدامات اساسی در این خصوص است. اعضای پیمان با راهبردهایی از قبیل ایجاد اولویت‌های داخلی و اقتصادی برای کشورهای عربی جهت به حاشیه راندن مسئله فلسطین، امنیتی‌سازی ایران جهت ایجاد هراس و اجماع علیه محور مقاومت، درهم‌تنیدن ظرفیت‌های منطقه‌ای و منافع قدرت‌های جهانی، برون‌سپاری غرب آسیا و

ائتلاف‌سازی علیه مقاومت، برقراری ارتباط بین ملت‌های عربی و صهیونیست‌ها و موازنه فراگیر علیه ایران و هم‌پیمانان منطقه‌ای، دستیابی به اهداف را پیگیری می‌کنند.

از نظر موقعیت جغرافیایی، عادی‌سازی‌های، محیط پیرامونی این رژیم صهیونیستی را شامل می‌شد؛ اما پیمان ابراهیم از حوزه پیرامونی فراتر رفته و کشورهایی را شامل شده است که در همسایگی این رژیم قرار ندارند. از سوی دیگر تمرکز اصلی این پیمان و نقطه کانونی آن، محیط امنیتی پیرامونی جمهوری اسلامی ایران و به‌ویژه حوزه خلیج فارس است؛ لذا مرحله جدید، افزون بر جنبه ضد فلسطینی، جنبه ضد ایرانی - به‌عنوان رهبر و راهبر محور مقاومت - را به خود گرفته است، بنابراین این پیمان پیامدهایی را بر منافع سیاسی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران و بر ژئوپلیتیک غرب آسیا داشته است و در آینده نیز پیامدهایی را در پی خواهد داشت. مهم‌ترین پیامدهایی این پیمان؛ عدول تعدادی از کشورهای عربی از آرمان فلسطین، پویایی سیاست خارجی و بازنگری در سیاست خارجی ایران در قبال همسایگان، رشد و نفوذ رژیم صهیونیستی در حاشیه جنوبی خلیج فارس، گسترش همکاری‌های، سیاسی، اقتصادی، اطلاعاتی و... بین اعضا و هم‌افزایی اعضای پیمان علیه مقاومت، بوده است که می‌توان اینها را در هر دو بعد فرصت و تهدید ارزیابی نمود. از مهم‌ترین پیامدهایی که پیمان در بلندمدت در پی دارد، می‌توان به رشد نفوذ رژیم صهیونیستی در ریل‌مند و باز ساخت آن و حضور رژیم صهیونیستی در ترتیبات امنیتی خلیج فارس اشاره نمود.

۷. نتیجه‌گیری

پیمان ابراهیم از مهم‌ترین تحولات ژئوپلیتیکی چند سال اخیر در منطقه راهبردی غرب آسیا جهت طراحی نظم آینده این منطقه است که در شرایط کنونی منطقه را از خود متاثر نموده و پیامدهای آن جلوه و نمود یافته است. این پیمان را می‌توان در ادامه فرایند عادی‌سازی روابط کشورهای عربی و رژیم صهیونیستی که از قرارداد کمپ دیوید شروع شد، ارزیابی نمود. با تغییر الگوی رفتاری کشورهای بزرگ و تاثیرگذار عربی از قبیل مصر در خصوص رژیم صهیونیستی از جنگ به صلح و همگرایی، کشورهای متعادل اسلامی از جمله اعضای فعلی پیمان ابراهیم،

روابط غیر آشکار و پنهانی با رژیم صهیونیستی برقرار نمودند. در شرایط و مقطع زمانی کنونی با پیمان ابراهیم مرحله جدیدی از این روابط بین اعراب با رژیم صهیونیستی رخنور گشته و حالت رسمی و دیپلماتیک به خود گرفته است. اعضای پیمان ابراهیم جهت تبدیل این الگوی رفتاری جدید به صلح گرم و برقراری رابطه عمیق بین اعضا، در تلاش‌اند با برقراری ارتباط بین ملت‌های عربی و صهیونیست‌ها و گسترش اعضای پیمان بویژه عضویت عربستان سعودی، این پیمان را توسعه داده و در ابعاد مختلف به آن عمق بخشند.

در خصوص شکل‌گیری این تحول ژئوپلیتیکی، به دلیل در هم تنیده بودن تحولات در مقیاس‌ها و سطوح گوناگون، نگاه جامع به تحولات و روندهای ژئوپلیتیکی ساخت قدرت در مقیاس‌های مختلف منطقه‌ای و جهانی، پیش شرط تحلیل روشن و صحیح از شکل‌گیری این پدیده ژئوپلیتیکی است. این پیمان نیز همانند بسیاری از ائتلاف‌ها و اتحادها، متأثر از تحولات و رقابت‌های ژئوپلیتیکی برای ساخت قدرت در این مقیاس‌ها است. اعضای پیمان ابراهیم با اتخاذ راهبردهای مختلف در پی دستیابی به اهداف ترسیمی از جمله؛ ایجاد اولویت‌های جدید داخلی و اقتصادی برای کشورهای اسلامی و عربی جهت عدول از آرمان فلسطین، ساخت قدرت در مقیاس بین‌المللی (حفظ هژمون آمریکا در نظام قدرت جهانی) و منطقه‌ای (ائتلاف‌سازی در برابر مقاومت به رهبری ایران)، تثبیت رژیم صهیونیستی و تبدیل آن به عنصر و عضو طبیعی و خروج این رژیم از انزوای ژئوپلیتیکی و تغییر دروازه انتقال انرژی به اروپا هستند. اتخاذ راهبردها و پیگیری اهداف مذکور موجب شده است که این پیمان پیامدهای مختلفی بر ژئوپلیتیک غرب آسیا و بر منافع سیاسی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران در منطقه داشته باشد و در آینده نیز منطقه را متأثر خواهد نمود که در دو بعد فرصت و تهدید، قابل ارزیابی هستند. از جمله مهم‌ترین پیامدهای این پیمان در شرایط فعلی می‌توان به عدول تعدادی از کشورهای عربی از آرمان فلسطین، تشدید مبارزات فلسطینیان (عملیات طوفان الاقصی)، پویایی و بازنگری ایران در سیاست منطقه‌ای و همسایگی خود، رشد و نفوذ رژیم صهیونیستی در حاشیه جنوبی خلیج فارس، درهم تنیده شدن منافع سیاسی، اقتصادی، امنیتی، اطلاعاتی و... اعضا، اشاره نمود.

در خصوص وضعیت کنونی پیمان ابراهیم می‌توان ادعا نمود که این پیمان به دلیل تحولات کنونی منطقه و مخالفت ملت‌های بیدار منطقه، دچار توقف (سکته) در گسترش اعضا شده است و احیای آن به نقش‌آفرینی متغیرهای تسهیلگر بستگی دارد. در صورتی که آمریکا به عنوان مبتکر این پیمان مقدمات گسترش اعضا و عضویت کشورهای بزرگ جهان اسلام و جهان عرب از جمله عربستان سعودی که برای این پیمان جایزه بزرگ محسوب می‌شود را فراهم کند، زلزله ژئوپلیتیکی بزرگی در مجموعه امنیتی غرب آسیا به وقوع خواهد پیوست و موج جدیدی از عادی سازی را در پی خواهد داشت و خروج رژیم صهیونیستی از انزوای ژئوپلیتیکی و تبدیل به عنصر و عضو طبیعی در منطقه دور از انتظار نخواهد بود.

۸. پیشنهادها

با توجه اینکه بیشترین مراودات اقتصادی جمهوری اسلامی ایران با کشور امارات متحده عربی است و این کشور با پیمان ابراهیم، همگرایی و اتحاد ویژه‌ای با رژیم صهیونیستی داشته است لذا، محتمل است در آینده مراودات اقتصادی ایران و امارات را تحت تأثیر قرار دهد، لذا پیشنهاد می‌شود نسبت به تنوع‌بخشی به بازارهای اقتصادی و یافتن جایگزین‌هایی دیگر از بین همسایگان اقدام شود. به منظور جلوگیری از حضور رژیم صهیونیستی در ترتیبات امنیتی منطقه پیشنهاد می‌شود، ضمن حفظ اولویت و تمرکز بر «ایران قوی»، موضوع «منطقه قوی» با طرح‌هایی از قبیل صلح هرمنز جهت مشارکت همسایگان در امنیت منطقه مدنظر مسئولین تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز نظام قرار گیرد.

پیشنهاد می‌شود جمهوری اسلامی ایران هم‌زمان با تنش‌زدایی، توسعه و افزایش تعاملات با همسایگان و پر نمودن خلأها و گسل‌ها در سیاست خارجی، به منظور بهره‌برداری بیشتر از این اقدامات و فرصت‌های ایجاد شده، نسبت به تنش‌زدایی با قدرت‌های جهانی و افزایش مراودات اقتصادی با آنها، باهدف در هم تنیدن منافع خود با منافع این قدرت‌ها و کاهش تحریم‌ها اقدام نماید. از آنجایی که هیمنه ساختگی و افسانه شکست‌ناپذیری رژیم صهیونیستی موجب گرایش اعراب به رژیم صهیونیستی جهت نقش‌آفرینی این رژیم در تأمین امنیت این کشورها شده است، لذا توسعه مبارزات فلسطینیان در هر دو جبهه غزه و کرانه باختری و ایجاد ناامنی و

تقویت وضعیت شکننده داخلی رژیم صهیونیستی می‌تواند موجب آشکارسازی و ناتوانی رژیم صهیونیستی در اداره امور خود و کاهش انگیزه کشورهای عربی جهت توسعه روابط با این رژیم شود. فراموشی و عدول از آرمان فلسطین از اهداف رژیم صهیونیستی در این پیمان به شمار می‌رود. توسعه مبارزات فلسطینیان می‌تواند آرمان و مسئله فلسطین را نه تنها در اذهان و افکار مردم عرب و مسلمان منطقه، بلکه در بین جهانیان زنده نماید.

به‌منظور کاهش احساس تهدید اعراب از جانب ایران، پیشنهاد می‌گردد جمهوری اسلامی ایران ضمن حفظ و ارتقای توانمندی‌های نظامی بر ظرفیت‌های ژئو اکونومی، گردشگری، توسعه اقتصادی و... متمرکز شود.

از اهداف رژیم صهیونیستی و ایالات متحده آمریکا، امنیت‌سازی ایران به شیوه برجسته نمودن تهدید ایران در مقیاس منطقه‌ای و جهانی و معرفی آن به‌عنوان مخل امنیت است؛ لذا پیشنهاد می‌گردد جمهوری اسلامی ایران از هرگونه اقدام که سبب نگرانی همسایگان و بهره‌برداری رژیم و استکبار جهانی در این خصوص می‌شود، پرهیز نماید.

نگاه دولت‌ها و جریان‌های سیاسی کشور به سیاست همسایگی (نخست همسایگان) و اولویت همسایگان در سیاست خارجی یکسان شود.

در سیاست منطقه‌ای، ضمن حفظ عزت، مصلحت و حکمت، تنش‌زدایی با همسایگان (نه به معنای کوتاه آمدن از اصول و آرمان‌ها) صورت گیرد. در خصوص دیگر کشورهای منطقه الگوی روابط با قطر و عمان، تسری یابد.

پیشنهاد می‌شود، ارتباط رسانه‌ای و تبادل اخبار و اطلاعات بین ایران و کشورهای منطقه به‌صورت مستقیم صورت گیرد، این امر موجب استفاده از منابع مستقیم و مانع از نقش‌آفرینی رسانه‌های غربی که همواره در تلاش برای ایران‌هراسی و اختلاف‌افکنی هستند، می‌شود.

۹. قدردانی

این مقاله برگرفته از رساله دکتری جغرافیای سیاسی با عنوان «تبیین ژئوپلیتیکی پیمان ابراهیم و

پیامدهای آن بر منافع سیاسی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران» در دانشگاه خوارزمی تهران است. نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از دانشگاه خوارزمی تهران به خاطر حمایت‌های معنوی و فراهم نمودن شرایط پژوهش، قدردانی نمایند.

۱۰. بیانیه نبود تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که تعارض منافع وجود ندارد و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را شامل پرهیز از سرقت ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شونده، سوءرفتار و غیره، به‌طور کامل رعایت کرده‌اند.

References

1. Ahmadi, S.A (2018). Conceptual Explanation of Shiite Geopolitics (A New Definition). *Geopolitics Quarterly*, 14(49), 58-81. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17354331.1397.14.49.3.9>. **[In Persian]**
2. Aziz Ur Rehman. (2021). Causes behind the Abraham Accord and its consequences for the Peace Process in the Middle East. *The Middle East International Journal for Social Sciences (MEIJSS)*. Vol 2, No 2 June. (2020):73-83.
3. Babaei, M; Mir Yousefi, M.A (2022). Impact of the Abraham Peace Accords on the Middle East Regional Security Complex. *Scientific Journal on Culture of Diplomacy Studies*, 1(1), 70-92. **[In Persian]**
4. Baghbani, G; Yaghoobi, N; Ebrahimpzadeh, I; Khasheei, V (2020). Explaining the Social Crisis Management Model with a Security Approach in Sistan and Baluchistan Province. *Geopolitics Quarterly*, 16(58), 88-117. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17354331.1399.16.58.4.2>. **[In Persian]**
5. Blacksell, M (2011). *Political Geography*, Translated by Mohammad Reza Hafeznia, Abbas Ahmadi, Attaullah Abdi and Hossein Rabiei, first edition, Tehran: Ekhet Publishing. **[In Persian]**
6. Creswell, J.W. (2005). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research* (2nd edition).
7. Danaeifard, H; Emami, S.M (2007). Qualitative research strategies: a reflection on data base theorizing. *Strategic Management Thought (Management Thought)*, 1(2), 69-97. doi: 10.30497/smt.2007.104. **[In Persian]**
8. Ekhtiari Amiri, R; Safavi Homami, H; Mohammadi, M.R (2023). Iran's Geopolitical Power and the Normalization of Relations Between the UAE and Israel. *Geopolitics Quarterly*, 19(72), 173-199. doi: 10.22034/igq.2023.152935
9. Fulton, J; Yellnek, R. (2021). UAE-Israel Diplomatic Normalization: a Response to a Turbulent Middle East Region, *Comparative Strategy* , 40:5,499-515, doi:10.1080/01495933.2021.1962200.
10. Ghaderi Hajat, M; Jodi, H; Heydarian, S (2021). Geopolitical explanation of reconstruction of Rimland in the framework of Ibrahim's peace. *Space Political Analysis*, 3 (1):41-31. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.26455145.2020.3.1.4.3>. **[In Persian]**
11. Guzansky, Y; Feuer, S (2021). The Abraham accords at one year: achievements, challenges and recommendations for Israel. INSS. Available at: <https://www.inss.org.il/publication/abraham-accords-one-year-insights/>.
12. Hafeznia, M.R (2018). *Principles and Concepts of Geopolitics*, Fifth Edition. Mashhad, Papli Publications. **[In Persian]**
13. Halbfinger, D.M (2020). Netanyahu Drops Troubled Annexation Plan for Diplomatic Gain, *The Newyork Tims*. Aug. 13, 2020. At: <https://www.nytimes.com/2020/08/13/world/middleeast/israel-uae>

annexation.html

14. Hall, A (2019). Ibrahim's Pact statement and the art of deception through advertising and public relations (translation of the English article). *Palestinian Strategic Discourse Quarterly*, 2(4), 0-0. SID. <https://sid.ir/paper/525625/fa>. **[In Persian]**
15. Kavianirad, M (2015). A New Approach in Redefining Political Geography. *Human Geography Research*, 47(3), 543-556. doi: 10.22059/jhgr.2015.51245. **[In Persian]**
16. Lazin, F.A (2023). President Donald Trump's Abraham Accords initiative: Prospects for Israel, the Arab states, and Palestinians. *Policy Studies Yearbook Annual Review 2022–23. Volume 51, Issue 3*. June 2023. Pages 476-487
17. Lee, J (2001). A Grounded Theory: Integration and Internalization in ERP Adoption and Use, Unpublished Doctoral Dissertation, University of Nebraska, In Proquest UMI Database.
18. Moghavemi, A; Javdani Moghadam, M (2022). An Analysis of the Causes and Goals of the UAE in Normalizing Relations with the Zionist Regime and Its Consequences on the National Security of the Islamic Republic of Iran. *Security Horizons*, 15(55), 189-225. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.25381857.1401.15.55.7.4>. **[In Persian]**
19. Muir, R (2000). A new introduction to political geography, translated by Mirhaidar Dorreh and Seyyed Yahya Safavi, first edition, publications of the Geographical Organization of the Armed Forces, Tehran. **[In Persian]**
20. Quamar, M.M (2020). Changing regional geopolitics and the foundations of a rapprochement between Arab Gulf and Israel, *Global Affairs*, 6:4-5, 593-608, Doi:1080/23340460.2020.1865110.
21. Safai, M.H (2022). Abraham Accord and the Geopolitics of West Asia. First Edition. Tehran, University scholars. **[In Persian]**
22. Shadmani, M; Yazdani, I. (2018). The doctrine of peripheral alliance and Israel's security. *Political Studies Quarterly*. 10(40), 147-168. <https://sanad.iau.ir/Journal/jourm/Article/960595>. **[In Persian]**
23. Shiza Ahmed. (2022). Abraham Accords: Strategic Realignment within Middle East. *CISS Insight Journal*, 10(1), P28-48. Retrieved from <http://journal.ciss.org.pk/index.php/ciss-insight/article/view/215>
24. Strauss, A; Corbin, J (2017). *Fundamentals of Qualitative Research*, translated by Ebrahim Afshar, tenth edition, Tehran: Nei Publishing. **[In Persian]**
25. Taylor, P.J (1994). *Political Geography*. England: Longman Scientific & Technical.
26. Taylor, P.J; Flint, C (2000). *Political Geography*. London: Pearson Education Limited.
27. Valiqolizadeh, A (2016). Explanation of effective factors in the formation of different behavioral patterns in the Nagorno-Karabakh crisis. *Geopolitics*

- Quarterly, 12(43), 85-120. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17354331.1395.12.43.4.4>. [In Persian]
28. Williams, P; Booth, K; Garnett, J; Bullis, J (2010). Contemporary Strategy: Theories and Policies. Smart Translation Mirfakhrai. 7th Edition, Tehran: Publishing Department of the Ministry of Foreign Affairs. [In Persian]
29. Yadlin, A (2020). Normalization of Israel's Relations with the Persian Gulf region (Persian Translation of Hebrew Article). Palestinian Strategic Discourse Quarterly, 2(4), 0-0. SID. <https://sid.ir/paper/525092/fa>. [In Persian]
30. Yazdanpanah Dero, Q; Zaeri, B; Rahimi, R (2018). Geopolitical Factors of U.S Tendency to Form an Arabian Military Coalition in Persian Gulf and its Consequences on Iran's Security. Geopolitics Quarterly, 14(50), 83-108. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17354331.1397.14.50.4.2>. [In Persian]
31. Zarei Daramroudi, H; Mohammadi, H.R; Azizzadeh Tasouj, M (2022). Geopolitical Analysis of Conflict-Based Behavior Patterns and Interactions in Iran-Saudi Relations. The Fundamental and Applied Studies of the Islamic World, 4(2), 83-106. doi:10.22034/FASIW.2022.336873.1139. [In Persian]
32. Zibae, M; Nasri, Z; Rostami, F (2021). Consequences of the Process of Normalization of Arab-Israeli Relations on the Security Environment of the Islamic Republic of Iran (2010-2021). Political Studies of Islamic World, 10(3), 31-62. doi: 10.30479/psiw.2021.14555.2921.

COPYRIGHTS

©2023 by the authors. Published by the Iranian Association of Geopolitics. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

پژوهشگاه مطالعات سیاسی
پرتال جامع علوم انسانی